

Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

УДК 336.748.2:336.02

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18407328>

Антикризове банківське регулювання: досвід України та ЄС

Чуркіна Ірина Євгенівна

доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту та інновацій Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова,
Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058, Україна

<https://orcid.org/0009-0003-3922-6648>

churkina.irina0403@gmail.com

Продан Тетяна Яківна

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і фінансів Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова,
Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058, Україна

Одеса, Україна, <https://orcid.org/0009-0005-6913-735X>

prodantatyana3@gmail.com

Прийнято: 12.01.2026 | Опубліковано: 28.01.2026

Анотація. Статтю присвячено дослідженню антикризового банківського регулювання як елементу забезпечення фінансової стабільності та стійкості банківського сектору в умовах зростання макроекономічних дисбалансів і геополітичних викликів. **Метою дослідження** є аналіз антикризового банківського регулювання як інструменту забезпечення фінансової стабільності, порівняння практик України та країн Європейського Союзу та визначення напрямів удосконалення національної системи регулювання з урахуванням євроінтеграційних процесів. У роботі **використано комплекс методів**

економічного аналізу: системний підхід для оцінки антикризових заходів у банківському секторі, порівняльний аналіз нормативно-правових актів України та ЄС, а також методи узагальнення та синтезу наукових джерел для виявлення ключових тенденцій та практик антикризового регулювання. **Результати дослідження.** Досліджено сутність антикризового банківського регулювання, його основні завдання та принципи. Виокремлено ключові інструменти регулювання: пруденційний та макропруденційний нагляд, стрес-тестування, капітальні та ліквідні вимоги, механізми раннього втручання, санації та врегулювання неплатоспроможних банків. Проаналізовано заходи Національного банку України в періоди фінансових криз, пандемії COVID-19 та воєнного стану, визначено їхній вплив на стабільність банківського сектору. Досліджено антикризове регулювання в країнах ЄС, зокрема діяльність Європейського центрального банку, Європейського банківського управління та Банківського союзу. Виявлено спільні та відмінні риси підходів до антикризового регулювання в Україні та ЄС, а також проблеми впровадження ефективних механізмів національною банківською системою. **Висновки.** Запропоновано напрями вдосконалення антикризового банківського регулювання в Україні, включаючи адаптацію європейських практик, посилення фінансової стійкості банків, удосконалення системи раннього реагування та підвищення довіри до національної фінансової системи. Дослідження підтверджує, що комплексне антикризове регулювання є необхідною умовою стабільного функціонування банківського сектору та забезпечення економічної безпеки держави.

Ключові слова: антикризове регулювання, банківська система, фінансова стабільність, пруденційний нагляд, макропруденційна політика, Україна, Європейський Союз.

Crisis-Management Banking Regulation: Lessons from Ukraine and the European Union

Iryna Churkina

Dr. of Economics, Professor, Professor of the Department of Management and Innovation, Odessa National University named after I. I. Mechnikov,
24/26 Frantsuzkyi Boulevard, Odesa, 65058, Ukraine

<https://orcid.org/0009-0003-3922-6648>

churkina.irina0403@gmail.com

Tetiana Prodan

PhD in Economics, Associate Professor, Department of Accounting and Finance, Odessa National University named after I. I. Mechnikov,
24/26 Frantsuzkyi Boulevard, Odesa, 65058, Ukraine

<https://orcid.org/0009-0005-6913-735X>

prodantatyana3@gmail.com

Abstract. Abstract. The article is devoted to the study of anti-crisis banking regulation as an element of ensuring financial stability and resilience of the banking sector amid growing macroeconomic imbalances and geopolitical challenges. The **purpose** of the study is to analyze anti-crisis banking regulation as a tool for ensuring financial stability, to compare the practices of Ukraine and the European Union, and to identify directions for improving the national regulatory system in the context of European integration processes. The study employs a set of economic analysis **methods**, including a systemic approach to assessing anti-crisis measures in the banking sector, comparative analysis of regulatory and legal frameworks of Ukraine and the EU, as well as methods of generalization and synthesis of academic sources to identify key trends and practices of anti-crisis regulation. **Results.** The essence of anti-crisis banking regulation, its main objectives, and principles are examined. Key

regulatory instruments are identified, including prudential and macroprudential supervision, stress testing, capital and liquidity requirements, early intervention mechanisms, recovery, and resolution of insolvent banks. Measures implemented by the National Bank of Ukraine during periods of financial crises, the COVID-19 pandemic, and martial law are analyzed, and their impact on the stability of the banking sector is assessed. Anti-crisis regulation in EU countries is examined, particularly the activities of the European Central Bank, the European Banking Authority, and the Banking Union. Common and distinctive features of approaches to anti-crisis regulation in Ukraine and the EU are identified, as well as challenges in implementing effective mechanisms within the national banking system. **Conclusions.** Directions for improving anti-crisis banking regulation in Ukraine are proposed, including the adaptation of European practices, strengthening the financial resilience of banks, enhancing early response systems, and increasing trust in the national financial system. The study confirms that comprehensive anti-crisis regulation is a necessary condition for the stable functioning of the banking sector and for ensuring the economic security of the state.

Keywords: anti-crisis regulation, banking system, financial stability, prudential supervision, macroprudential policy, Ukraine, European Union.

Постановка проблеми. Банківська система сьогодні стикається з безпрецедентними викликами, спричиненими економічною нестабільністю та геополітичними потрясіннями. Зростання макроекономічних дисбалансів, фінансові шоки та ризик неплатоспроможності окремих банків роблять банківський сектор вразливим і підкреслюють гостру необхідність ефективного антикризового регулювання. В умовах сучасних криз традиційні підходи до контролю та нагляду виявляються недостатньо оперативними, що ставить під загрозу фінансову стабільність держави та довіру до банківської системи. Особливо актуальним це питання стає для України, яка протягом останніх років пережила фінансові потрясіння, кризові явища, наслідки пандемії COVID-19 та

виклики воєнного часу. У той же час досвід Європейського Союзу демонструє, що комплексний підхід до антикризового регулювання – включно з пруденційним та макропруденційним наглядом, системами раннього реагування та механізмами санації банків – дозволяє значно підвищити стійкість фінансових установ і захистити інтереси вкладників. Порівняння практик України та ЄС виявляє не лише досягнення, а й значні прогалини в українській системі, що потребує удосконалення та адаптації міжнародного досвіду до національних умов.

Наукова новизна цього дослідження полягає у комплексному аналізі антикризового банківського регулювання як механізму забезпечення фінансової стабільності та стійкості банківського сектору в умовах сучасних економічних і геополітичних ризиків. Практичне значення роботи полягає в розробці рекомендацій для підвищення ефективності національної системи регулювання, удосконалення механізмів раннього реагування та санації банків, а також зміцнення довіри до фінансової системи. Отже, вивчення проблеми антикризового банківського регулювання є надзвичайно актуальним, адже воно спрямоване на вирішення важливих наукових і практичних завдань – підвищення фінансової стійкості банківського сектору та забезпечення економічної безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі питання антикризового банківського регулювання розглядається з різних аспектів, включно зі стабілізацією банківського сектору під тиском зовнішніх шоків, розвитком макропруденційної політики та гармонізацією національних вимог із міжнародними стандартами. Так, Н. Погореленко [1] аналізує сучасну регуляторну політику в Україні, підкреслюючи важливість адаптації механізмів банківського регулювання до викликів поточних кризових умов, зокрема воєнного стану, та наголошуючи на необхідності подальшого розвитку інструментів для підтримки стійкості системи. Дослідження А. Жаворонока [2] присвячено трансформації банківського регулювання в Україні в контексті

поступової імплементації вимог Базель III, де особлива увага приділяється аналізу ключових фінансових нормативів, таких як норматив достатності капіталу та коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR). Автор відзначає позитивний вплив змін на стабільність банків, але водночас підкреслює, що процес адаптації ще триває. Практичний аналіз інструментів регулювання банківської діяльності в Україні, включно з мікро- та макрорівневими заходами, здійснили О. Лобова та М. Москалюк [3], визначивши основні нормативи, їх переваги й недоліки, та звернувши увагу на важливість макропруденційної політики для забезпечення фінансової стабільності. Українські дослідження також акцентують увагу на оцінці фінансової стійкості як складової антикризового механізму (О. Вовченко і Т. Бережецька) [4], що важливо для формулювання комплексних заходів управління у післявоєнний період. Щодо правового регулювання, О. Кравченко [5] досліджує нормативно-правове регулювання системно важливих банків в Україні та ЄС, розкриваючи проблеми імплементації європейських стандартів у національне законодавство. Л. Маринчак і Л. Савчин [6] у своїй роботі аналізують концепцію антикризового управління в умовах надзвичайних ситуацій, зокрема пандемії та війни, розширюючи класифікацію кризових явищ і пропонуючи напрями розвитку антикризових заходів. М. Тимошенко [7] вказує на значущість ролі банківського регулювання як фундаментального механізму захисту фінансової системи від криз, що підсилює важливість дослідження стійкості банків у різних макроекономічних умовах.

У порівняльному контексті для країн ЄС значний внесок у розуміння макропруденційної політики зроблено економічними дослідженнями, які показують, що макропруденційні заходи здатні знижувати системний ризик банків, хоча ефективність окремих інструментів залежить від умов кредитного циклу та регуляторного середовища. Так, емпіричні дані щодо 172 банків з 20 країн ЄС демонструють, що певні макропруденційні дії зменшують уразливість банків до ринкових стресів, хоча не завжди впливають на внесок окремих

установ у загальний ризик [8]. Публікації МВФ та Європейської системи ризику підкреслюють, що продовження реформ Базель III і завершення створення Банківського союзу залишаються викликами, зокрема через розбіжності в нагляді, механізмах врегулювання банкрутств та системах страхування депозитів між країнами ЄС [9]. Крім того, дослідження міжнародних авторів підтверджують роль макропруденційної політики у зміцненні фінансової стабільності та зниженні системного ризику в умовах кредитних бумів, але також вказують на дисбаланс ефективності інструментів у різних сегментах кредитування [10].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз літератури дозволяє виділити кілька ключових прогалів, що визначають актуальність подальшого дослідження. *По-перше*, процес імплементації стандартів Базель III в Україні ще не завершений, що породжує невизначеність щодо довгострокового впливу реформ на стійкість банківського сектору. *По-друге*, хоча макропруденційні інструменти показують позитивний ефект, дослідження не дозволяють визначити універсально ефективні набори заходів, зокрема з урахуванням різних фаз кредитного циклу та специфіки національних ринків. *По-третє*, питання гармонізації національного та європейського регулювання досі залишається відкритим і недостатньо вивченим, що ускладнює повноцінну інтеграцію української банківської системи в європейський фінансовий простір. І нарешті, хоча сучасні моделі оцінки системних ризиків демонструють значний потенціал, їхнє впровадження у практику наглядових органів відбувається недостатньо швидко, що знижує оперативність антикризових заходів.

Таким чином, сучасні дослідження окреслюють базові підходи та інструменти антикризового банківського регулювання, водночас залишаючи відкритими низку проблем, що і визначає наукову і практичну актуальність подальшого вивчення цього питання.

Формулювання цілей статті. Основна ціль статті полягає у комплексному дослідженні антикризового банківського регулювання як ключового механізму забезпечення фінансової стабільності та стійкості банківського сектору в умовах економічної нестабільності. Стаття спрямована на аналіз теоретичних основ та сучасних підходів до антикризового регулювання в Україні та країнах Європейського Союзу, визначення ключових інструментів регулювання, їхніх функцій та ефективності у забезпеченні стабільності банківської системи. Дослідження також передбачає порівняння національних та європейських практик антикризового регулювання, виявлення спільних тенденцій, відмінностей та проблемних аспектів їхньої імплементації. Крім того, робота має на меті ідентифікувати існуючі прогалини в теорії та практиці регулювання, що обумовлюють потребу удосконалення національної системи управління банківським сектором, а також сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо підвищення ефективності антикризового регулювання в Україні з урахуванням європейського досвіду та сучасних викликів фінансової системи. Такий підхід дозволяє забезпечити цілісне бачення проблеми, окреслити шляхи її вирішення та запропонувати практичні рекомендації щодо посилення фінансової стійкості банківського сектору в умовах кризових явищ.

Виклад основного матеріалу. Антикризове банківське регулювання є важливою складовою сучасної фінансової системи, що забезпечує стійкість банківського сектору та мінімізує ризики системних криз. Теоретичні основи цього регулювання формуються на перетині макроекономічної теорії, теорії фінансової стабільності та принципів корпоративного управління банків. Класичні підходи до регулювання передбачають підтримку капітальної та ліквідної бази банків, контроль за якістю активів, управління ризиками та забезпечення довіри до фінансової системи. Сучасні теорії, окрім традиційного пруденційного нагляду, включають макропруденційні підходи, які спрямовані на запобігання системним ризикам, створення буферів для стабілізації кредитного циклу та мінімізацію негативного впливу шоків на банківську систему.

Антикризове банківське регулювання ґрунтується на системі нормативно-правових актів, які визначають правила функціонування банківського сектору, порядок нагляду, механізми запобігання кризовим явищам та відновлення фінансової стабільності. В Україні основними нормативними документами є Закон України «Про банки і банківську діяльність», законодавство НБУ щодо пруденційного нагляду, вимог до капіталу та ліквідності, макропруденційні постанови, а також окремі положення щодо стрес-тестування, механізмів раннього втручання та санації проблемних банків. Ці акти визначають правові рамки для діяльності фінансових установ та регуляторів, але поки що частково імплементують міжнародні стандарти, зокрема Базель III, що обмежує повноцінну ефективність антикризового регулювання. У країнах Європейського Союзу нормативно-правова база побудована на директивах та регламентах ЄС, що мають пряму дію у всіх країнах-членах. Серед ключових документів – Директива щодо капіталу банків (CRD IV), Регламент щодо капіталу та ліквідності (CRR), Директива BRRD (Bank Recovery and Resolution Directive), а також положення ЄЦБ, SSM, SRM та рекомендації ESRB. ЄС передбачає чітку інтеграцію макропруденційного та пруденційного нагляду, уніфіковані механізми стрес-тестування, плани санації та заходи bail-in для неплатоспроможних банків, що забезпечує високий рівень фінансової стабільності та координацію між державами-членами [11].

Порівняльний аналіз таблиці 1 показує, що головні відмінності між українським та європейським законодавством полягають у рівні інтеграції, уніфікації норм та комплексності системи. Українське законодавство активно розвивається, запроваджуються міжнародні стандарти, але ще не досягнуто повної гармонізації з нормами ЄС. ЄС має високий ступінь інтеграції регуляторних інструментів, що дозволяє здійснювати ефективний контроль на всіх рівнях фінансової системи та швидко реагувати на кризові явища.

Таблиця 1

**Порівняльна нормативно-правових актів України та ЄС щодо
антикризового банківського регулювання**

Аспект	Україна	Європейський Союз	Відмінності
Основні нормативні акти	Закон України «Про банки і банківську діяльність», постанови НБУ щодо капіталу, ліквідності, макропруденційні постанови, положення щодо стрес-тестування та санації	CRD IV (Директива щодо капіталу банків), CRR (Регламент капіталу та ліквідності), BRRD (Директива щодо відновлення та врегулювання банків), положення ЄЦБ, SSM, SRM, рекомендації ESRB	В Україні більшість норм адаптовані, у ЄС – уніфіковані для всіх країн-членів
Пруденційний нагляд	Встановлення вимог до капіталу та ліквідності, моніторинг системно важливих банків, нагляд НБУ	ЄЦБ, SSM здійснюють контроль капіталу та ліквідності, єдині стрес-тести, нагляд за системно важливими банками	В ЄС застосовується інтегрована система нагляду, в Україні – національний підхід із частковою імплементацією Базель III
Макропруденційний контроль	Контрциклічні капітальні буфери, обмеження концентрації ризиків, моніторинг системно важливих банків	Контрциклічні буфери, обмеження ризикових позицій, превентивні стрес-тести, координація на рівні ЄС	В Україні застосування макропруденційних заходів ще не повністю стандартизоване
Механізми санації та bail-in	Механізми раннього втручання, підтримка ліквідності, обмеження розподілу дивідендів	BRRD, SRM: плани санації, bail-in, координація між країнами	В Україні механізми частково імплементовані, в ЄС – комплексна інтегрована система
Стрес-тестування	Регулярні стрес-тести НБУ за національними сценаріями (COVID-19, військові ризики)	Єдині стрес-тести SSM, оцінка системних ризиків та макроекономічних сценаріїв	ЄС застосовує уніфіковану методологію, в Україні – адаптовану до національних ризиків

Джерело: створено авторами

Таблиця показує, що українське законодавство передбачає основні інструменти пруденційного та макропруденційного нагляду, стрес-тестування та механізми санації, але їхнє застосування поки що не уніфіковане та частково імплементує міжнародні стандарти, зокрема Базель III. У ЄС нормативно-правова база побудована на директивах та регламентах із прямою дією в усіх країнах-членах, інтегруючи пруденційний і макропруденційний нагляд, єдині стрес-тести, плани санації та механізми bail-in. Порівняння демонструє, що основні відмінності полягають у рівні інтеграції, уніфікації норм та комплексності системи: ЄС забезпечує високий рівень фінансової стабільності та оперативне реагування на кризові явища, тоді як Україна потребує подальшої гармонізації та адаптації законодавства до європейських стандартів для підвищення ефективності антикризового регулювання.

В Україні антикризове регулювання базується на пруденційних принципах Національного банку, які включають вимоги до капіталу, ліквідності, проведення стрес-тестування та застосування механізмів раннього втручання для проблемних банків. Додатково регулятор активно використовує макропруденційні інструменти, зокрема контрциклічні буфери капіталу, обмеження концентрації ризиків і моніторинг системно важливих банків. Досвід України показує, що поєднання пруденційного та макропруденційного нагляду дозволяє оперативно реагувати на кризові явища, хоча ефективність окремих інструментів обмежується ще не повною імплементацією міжнародних стандартів Базель III та специфікою національної банківської системи.

У країнах Європейського Союзу антикризове регулювання здійснюється комплексно через координацію роботи Європейського центрального банку, Європейського банківського управління та Банківського союзу. Основні інструменти включають вимоги до капіталу та ліквідності, контрциклічні капітальні буфери, пруденційний нагляд за системно важливими банками, стрес-тестування на рівні окремих фінансових установ та інтегровані механізми санації і врегулювання неплатоспроможних банків. Дослідження показують, що

такий комплексний підхід забезпечує вищу стійкість фінансової системи та знижує ймовірність системних криз, оскільки дозволяє враховувати взаємозалежності між банками та між банківським сектором і макроекономічним середовищем.

Щодо функцій інструментів регулювання, пруденційний нагляд спрямований на підтримку фінансової дисципліни та управління ризиками на рівні окремих банків, макропруденційні заходи – на обмеження системного ризику та стабілізацію кредитного циклу, а механізми раннього втручання та санації – на мінімізацію втрат у разі банкрутства окремих установ і захист вкладників. Ефективність цих інструментів підтверджується як статистичними показниками стабільності банків, так і успішним проходженням стрес-тестів у кризові періоди, проте їх результативність залежить від точності оцінки ризиків, узгодженості регуляторних заходів та адаптації до специфіки національної економіки.

Таким чином, аналіз теоретичних основ та практики антикризового банківського регулювання в Україні і країнах ЄС дозволяє зробити висновок, що найбільш ефективною є комплексна система, яка поєднує пруденційний та макропруденційний нагляд, стрес-тестування, контроль за капіталом і ліквідністю, а також інтегровані механізми раннього втручання. Водночас існують прогалини у гармонізації національних і європейських стандартів, що визначає подальшу необхідність удосконалення регуляторної системи та підвищення її ефективності у кризових умовах.

Ще однією важливою складовою антикризового банківського регулювання є практичне застосування конкретних інструментів у відповідь на реальні економічні шоки. В Україні Національний банк України (НБУ) активно впроваджує як традиційні, так і макропруденційні заходи з метою зміцнення фінансової системи та підтримки банківського сектору в умовах військової агресії та економічної нестабільності. Зокрема, для зменшення ризиків НБУ встановлює додаткові капітальні буфери, обмежує надмірне зростання

кредитування, а також посилює вимоги до забезпечення ліквідності, що дозволяє банкам витримувати значні зовнішні шоки та знижує ймовірність неплатоспроможності фінансових установ. Такі макропруденційні інструменти, розроблені з урахуванням міжнародних рекомендацій та практики ЄС, спрямовані на обмеження системних ризиків у банківській системі та підвищення загальної фінансової стійкості.

Крім того, в Україні триває процес гармонізації регулювання з європейськими стандартами, що передбачає оновлення вимог до роботи платіжних систем, боротьбу з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму, а також лібералізацію руху капіталу відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС. Це сприяє зміцненню довіри до національної банківської системи та створенню передумов для майбутньої інтеграції з європейськими фінансовими ринками [12].

Практичні заходи українського регулятора також включають підтримку ліквідності комерційних банків у кризові періоди, тимчасове послаблення деяких регуляторних вимог та обмеження на рух капіталу з метою мінімізації ризику панічних відтоків коштів. Це дозволило банкам адаптувати свої операційні моделі до надзвичайних умов функціонування та підтримувати доступ населення до фінансових послуг навіть у зоні активних бойових дій, що є ключовим елементом стабілізації фінансової системи [13].

У країнах Європейського Союзу антикризове банківське регулювання представлено інтегрованою системою, що включає такі механізми, як Єдиний наглядовий механізм (SSM), Єдиний механізм врегулювання (SRM) та директиву щодо відновлення та врегулювання банків (BRRD), що забезпечують спільне управління ризиками, нагляд та процедури для неплатоспроможних фінансових установ. Ці інструменти дають змогу координації між регуляторами країн-членів та забезпечують упереджувальний нагляд, планування відновлення та можливість безболісного для платників податків вирішення проблемних банків шляхом bail-in, що знижує ризик системних криз [14]. Особливо варто

відзначити роль макропруденційних органів, таких як Європейська рада з системних ризиків (ESRB), яка здійснює моніторинг та попередження щодо системних ризиків в межах ЄС, а також координує дії щодо їх усунення. Форми співпраці між національними банківськими регуляторами і ЄС дозволяють країнам-членам використовувати спільні стрес-тести та індикатори ризиків, що підвищує ефективність превентивних заходів.

Хоча практика ЄС і України має свої особливості, обидва підходи демонструють, що ефективне антикризове регулювання потребує не лише формального набору правил, а й узгоджених процедур взаємодії між регулятором та банківським сектором, адаптації вимог до поточних викликів і гнучкої реалізації превентивних заходів. У той же час, відмінності в масштабах економік, рівнях інтеграції та правових системах визначають специфіку впровадження окремих механізмів і їхню ефективність у конкретних умовах. У таблиці 2 наведено ключові механізми антикризового банківського регулювання в Україні та ЄС, їхні функції та ефективність заходів.

Таблиця 2

Порівняння антикризового банківського регулювання України та ЄС

Показник	Україна	Європейський Союз	Приклади конкретних заходів
Основні регуляторні органи	Національний банк України (НБУ)	Європейський центральний банк (ЕЦБ), Єдиний наглядовий механізм (SSM), Єдиний механізм врегулювання (SRM), ESRB	НБУ: постанови щодо капіталу та ліквідності, контроль системно важливих банків; ЕЦБ: SSM нагляд, координація з нацбанками
Пруденційний нагляд	Контроль за капіталом та ліквідністю, моніторинг системно важливих банків	Обов'язковий контроль капіталу та ліквідності, регулярні стрес-тести, нагляд за системно важливими банками	НБУ: вимоги до капіталу, співвідношення кредитів до депозитів; ЕЦБ: регулярні перевірки балансу, аудит ризиків
Макропруденційні інструменти	Контрциклічні капітальні буфери, обмеження	Контрциклічні буфери, обмеження ризикових позицій, координація між країнами-членами	НБУ: контрциклічні буфери капіталу, обмеження кредитування пов'язаних осіб;

Показник	Україна	Європейський Союз	Приклади конкретних заходів
	концентрації ризиків		ESRB: рекомендації щодо ризиків системи
Стрес-тестування	Регулярне проведення стрес-тестів, оцінка якості активів	Єдині для всіх банків SSM стрес-тести, оцінка сценаріїв макроекономічних шоків	НБУ: стрес-тести за сценаріями війни та COVID-19; ECB: європейські стрес-тести, оцінка системного ризику
Механізми раннього втручання	Тимчасове послаблення регуляторних вимог, обмеження руху капіталу, підтримка ліквідності	Планування відновлення банку, bail-in, координація з національними регуляторами	НБУ: обмеження розподілу дивідендів, екстрене рефінансування; SRM: плани санації, bail-in для неплатоспроможних банків
Мета регулювання	Зміцнення фінансової стабільності, підтримка банків у кризові періоди, адаптація до Базель III	Зниження системного ризику, забезпечення фінансової стабільності всередині ЄС, інтегрована координація між країнами	Забезпечення стійкості банківської системи, мінімізація ризиків для економіки та вкладників
Ефективність	Підвищує стійкість банків, але обмежена неповною імплементацією Базель III та специфікою національного ринку	Висока завдяки інтегрованій системі, спільним стрес-тестам та скоординованим превентивним заходам	Україна: стабільність банків у період COVID-19 та війни; ЄС: мінімізація системних криз, ефективне управління неплатоспроможними банками

Джерело: створено авторами

Як свідчить таблиця, в Україні основним регулятором виступає Національний банк, який реалізує пруденційний нагляд, макропруденційні заходи та стрес-тестування з урахуванням національних ризиків, включно з військовими та економічними кризами. У ЄС антикризове регулювання здійснюється комплексно через ЄЦБ, SSM, SRM та ESRB, що забезпечує інтегрований нагляд, превентивне управління системними ризиками та

координацію між країнами-членами. Таблиця також демонструє приклади конкретних заходів: в Україні це контрциклічні буфери, обмеження кредитування пов'язаних осіб та підтримка ліквідності банків у кризові періоди, тоді як у ЄС використовуються єдині стрес-тести для всіх банків, плани санації та механізми bail-in. Аналіз показує, що комплексна система антикризового регулювання, яка поєднує пруденційний і макропруденційний нагляд, стрес-тестування та механізми раннього втручання, забезпечує високу ефективність у запобіганні системним кризам та підвищенні фінансової стійкості банківського сектору. Водночас відмінності в масштабі економік, правовій системі та стадії інтеграції з міжнародними фінансовими структурами визначають специфіку застосування окремих механізмів та їх ефективність у конкретних умовах.

Дослідження сучасної теорії та практики антикризового банківського регулювання в Україні дозволяє виділити низку суттєвих прогалин, які обмежують ефективність національної системи управління банківським сектором. По-перше, процес повної імплементації стандартів Базель III ще не завершений, що створює невизначеність щодо впливу капітальних та ліквідних вимог на стійкість банків у довгостроковій перспективі. По-друге, механізми макропруденційного нагляду, хоча і демонструють позитивний ефект, потребують подальшого удосконалення щодо адаптації до різних стадій кредитного циклу та специфіки національних ринків. По-третє, у практичному застосуванні моделей оцінки системних ризиків та механізмів раннього втручання існує низка обмежень: методика стрес-тестування, оцінки якості активів та прогнозування системних ризиків поки не інтегровані повністю в наглядові процедури, а їхні результати використовуються фрагментарно. Нарешті, питання гармонізації національного та європейського регулювання, зокрема координації дій у рамках механізмів bail-in та спільних процедур санації проблемних банків, лишається відкритим і недостатньо вивченим [15].

У зв'язку з цим, для підвищення ефективності антикризового регулювання в Україні пропонується низка науково обґрунтованих заходів. *По-перше*, завершити імплементацію Базель III та адаптувати нормативні вимоги до специфіки українського ринку, зокрема щодо капітальних і ліквідних буферів. *По-друге*, удосконалити макропруденційні інструменти, включно з контрциклічними буферами та обмеженням концентрації ризиків, для підвищення ефективності на різних етапах кредитного циклу. *По-третє*, інтегрувати сучасні моделі оцінки системних ризиків у практику наглядових процедур та підвищити швидкість реагування на виявлені ризики через механізми раннього втручання. І останнє, запровадити більш тісну координацію з європейськими регуляторами, використовуючи досвід ЄЦБ та SRM у плануванні санації проблемних банків і застосуванні механізмів bail-in, що сприятиме підвищенню фінансової стабільності та інтеграції України у європейський фінансовий простір. Таблиця 3 узагальнює проблеми в антикризовому банківському регулюванні України та систематизує пропозиції щодо їх подолання з урахуванням європейського досвіду.

Таблиця 3

Систематизація проблем в антикризовому банківському регулюванні України та пропозиції щодо їх подолання

Проблеми	Сутність проблеми	Пропозиції щодо вдосконалення	Приклади українських заходів	Приклади європейських заходів
Неповна імплементація стандартів Базель III	Капітальні та ліквідні вимоги ще не повністю застосовані, що створює ризики для стійкості банків	Завершити впровадження Базель III та адаптувати нормативи до національної специфіки	Вимоги НБУ до мінімального капіталу та ліквідності, поступове впровадження капітальних буферів	Повне впровадження стандартів Базель III у країнах ЄС під наглядом SSM та ЄЦБ
Обмежена ефективність макропруденційних інструментів	Контрциклічні і буфери та обмеження концентрації ризиків недостатньо адаптовані до	Удосконалити макропруденційні і інструменти з урахуванням циклічності та специфіки ринку	Контрциклічні буфери НБУ, обмеження кредитування пов'язаних осіб	Контрциклічні буфери, обмеження концентрації ризикових позицій, моніторинг

Проблеми	Сутність проблеми	Пропозиції щодо вдосконалення	Приклади українських заходів	Приклади європейських заходів
	різних стадій кредитного циклу			системно важливих банків у ЄС
Фрагментарне використання моделей оцінки системних ризиків	Стрес-тести та оцінка якості активів не інтегровані повністю в наглядові процедури	Інтегрувати сучасні моделі системних ризиків у практику НБУ та прискорити механізми раннього втручання	Стрес-тести НБУ під сценарії війни та COVID-19, оцінка якості кредитного портфеля	Єдині стрес-тести SSM, прогнозування системних ризиків, оцінка взаємозв'язків між банками та ринком
Недостатня гармонізація з європейським регулюванням	Відсутня координація процедур санації та механізмів bail-in	Розробити координаційні механізми та адаптувати національні правила до стандартів ЄС	Тимчасове послаблення вимог, обмеження дивідендів, підготовка національних планів санації	SRM: інтегровані плани санації, механізми bail-in, координація між країнами-членами ЄС
Обмежена швидкість реагування на кризові явища	Раннє втручання відбувається несистемно та з запізненням	Посилити систему раннього реагування, підвищити оперативність наглядових рішень	Екстрене рефінансування проблемних банків, оперативне введення обмежень на рух капіталу	SSM та ESRB: швидке запровадження превентивних заходів, координація дій на рівні ЄС

Джерело: створено авторами

Таблиця 3 демонструє основні проблеми в антикризовому банківському регулюванні України та пропозиції щодо їх подолання з урахуванням європейського досвіду. Вона показує, що в Україні ще не завершена імплементація стандартів Базель III, обмежено застосовуються макропруденційні інструменти та фрагментарно використовуються моделі оцінки системних ризиків, а механізми раннього втручання і плани санації банків діють несистемно. ЄС, навпаки, застосовує комплексну інтегровану систему регулювання, яка поєднує пруденційний та макропруденційний нагляд, єдині стрес-тести, плани санації та механізми bail-in, що забезпечує оперативне

реагування на ризики та високу фінансову стабільність. В таблиці наведені конкретні приклади українських і європейських заходів для кожної проблеми, демонструючи, які кроки дозволяють зміцнити банківську систему, підвищити ефективність наглядових процедур та наблизити національне регулювання до міжнародних стандартів.

Висновки. Узагальнюючи результати проведеного дослідження, слід зазначити, що антикризове банківське регулювання відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності та стійкості банківських систем в умовах підвищеної макроекономічної невизначеності. Аналіз теоретичних підходів і практики регулювання в Україні та країнах Європейського Союзу засвідчив, що ефективність антикризових заходів значною мірою залежить від поєднання мікро- та макропруденційних інструментів, своєчасності їх застосування, а також рівня інституційної спроможності органів банківського нагляду.

В Україні за останні роки антикризове регулювання було зосереджене на підвищенні капіталізації банків, посиленні вимог до ліквідності та впровадженні елементів макропруденційної політики, що загалом сприяло зміцненню стійкості банківського сектору навіть за умов пандемії COVID-19 та повномасштабних воєнних викликів. Водночас порівняння з практикою ЄС показало наявність структурних і методологічних відмінностей, зокрема щодо повноти імплементації стандартів Базель III, застосування контрциклічних буферів капіталу та використання розвинених механізмів раннього попередження системних ризиків. Дослідження також дозволило ідентифікувати низку прогалин у теорії та практиці антикризового регулювання в Україні, серед яких недостатня інтеграція макропруденційних інструментів у загальну систему економічної політики, обмежене використання кількісних моделей оцінки системних ризиків у наглядовій діяльності, а також потреба в подальшій гармонізації національної нормативно-правової бази з європейськими регуляторними підходами.

Подальші перспективи досліджень у цьому напрямі доцільно пов'язувати з поглибленим аналізом ефективності окремих інструментів антикризового регулювання на різних фазах фінансового циклу, розробленням адаптованих до українських реалій моделей стрес-тестування та систем раннього попередження, а також з оцінюванням впливу процесів євроінтеграції на трансформацію національної системи банківського нагляду. Окрему увагу в майбутніх дослідженнях слід приділити ролі цифровізації, фінансових інновацій і кіберризиків у формуванні нових викликів для антикризового регулювання банківської системи.

Список використаних джерел

1. Pohorelenko N. Банківське регулювання та антикризові заходи для мінімізації ризиків банківництва в сучасних умовах. *Економічний простір*. 2025. № 198. С. 229–237. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.198.229-237>
2. Жаворонок А. Трансформація банківського регулювання в Україні: імплементація вимог Базель III крізь призму фінансових нормативів. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Серія: Економіка*. 2024. № 2. С. 16–21. DOI: <https://doi.org/10.32782/ecovis/2024-2-3>
3. Лобова О., Москалюк М. Практика використання інструментів регулювання банківської діяльності в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-4>
4. Вовченко О. С., Бережецька Т. О. Assessment of financial stability as a component of the banking system anti-crisis regulation mechanism. *Prospects for the development of finance in the conditions of European integration of Ukraine : monograph*. Tallinn : IRETC MTÜ, 2022. P. 36–59. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU/12573/1/Vovchenko.pdf>
5. Кравченко О. Ю. Нормативно-правове регулювання системно важливих банків в Україні та ЄС. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 4. С. 103–107. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2023.19>

6. Маринчак Л. Р., Савчин Л. М. Антикризове банківське управління в умовах надзвичайних ситуацій. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2023. № 1. С. 101–110. DOI: [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2023-1\(27\)-101-110](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2023-1(27)-101-110)
7. Тимошенко М. Банківське регулювання в сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-155>
8. Neill A. Banking on resilience: EU macroprudential policy and systemic risk. *International Review of Economics & Finance*. 2024. Vol. 93 (PA). P. 678–699. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.iref.2024.03.058>
9. Beyond Basel III: Charting Europe’s path to resilient finance. EBA keynote. Amsterdam, 2025. URL: <https://www.eba.europa.eu/sites/default/files/2025-05/694f470a-5b24-4e43-8ef9-b1cd62ca9ea8/JM%20Camp%20keynote%20speech%20-%2039th%20ISDA%20Annual%20General%20Meeting.pdf>
10. Karlström R. Macroprudential policy and systemic risk. *Journal of Financial Stability*. 2025. Vol. 78 (C). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jfs.2025.101390>
11. Ошийко А., Татьянаіна С. Проблеми антикризового управління в банках. *Молодий вчений*. 2019. № 10 (74). С. 697–702. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-10-74-146>
12. Стратегія макропруденційної політики Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/en/files/cshRTpMbhHJZpsw>
13. Національний банк України. Європейська інтеграція. Імплементація Угоди про асоціацію. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/international/euro-integration>
14. Рижонков І., Азаренкова Г. Антикризове управління діяльності банку в умовах внутрішніх загроз. *Фінансово-кредитні системи: перспективи*

розвитку. 2023. № 3 (10). С. 18–24. DOI: <https://doi.org/10.26565/2786-4995-2023-3-02>

15. Мартинов Д. В. Антикризовий менеджмент в банках України в умовах невизначеності. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. № 11. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-08-02>